

УДК 334.788

DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V43\(2024\)-14](https://doi.org/10.31521/modecon.V43(2024)-14)

Смолич Д В., кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту, Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

ORCID: 0000-0002-6444-9486

e-mail: d.smolych@lntu.edu.ua

Діяльність системи Торгово-промислових палат України в напрямі лібералізації умов ведення господарської діяльності

Анотація. У статті досліджено діяльність неурядової організації підтримки бізнесу – системи Торгово-промислових палат України в контексті лібералізації та покращення умов підприємництва. Розглянуто організаційну структуру та чисельність членської спільноти ТПП України, динаміку її зміни. Досліджено функціональні можливості Торгово-промислових палат, щодо лібералізації підприємництва, зокрема: участь представників ТПП у складі комітетів, комісій при органах влади; залучення до підготовки законів та нормативних актів; аналіз законодавства та організація контролю за його дотриманням тощо. Розглянуто чисельність галузевих комітетів підприємців у системі ТПП в Україні та результати їх діяльності в динаміці. Сформовано механізм взаємодії бізнесу та влади через Комітети підприємців при ТПП України, завдяки якому реалізується робота в напрямі покращення умов підприємництва.

Ключові слова: неурядова організація; система Торгово-промислових палат України; лібералізація; бізнес; підприємництво.

Smolych Dariia, PhD (Economics), Associate Professor of the Department of management, Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine

Activities of the system of Chambers of Commerce and Industry of Ukraine in the direction of liberalization of the conditions for conducting economic activity

Abstract. Introduction. Business support organizations play a decisive role in the success of small and medium enterprises in developing countries, because they protect the interests of business entities in interaction with the authorities, carry out active activities in the direction of liberalization of business activities, and provide a wide range of professional services, including experts, both to members and to the entire business community of the country.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the activity of the system of Chambers of Commerce and Industry of Ukraine in connection with the liberalization of business.

Results. The work of chambers includes interaction with government officials, legislators and regulators to shape the legislative and regulatory landscape in a way that maximizes benefits for members and business as a whole. At the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry, as well as at the regional chambers, there are various sectoral committees of entrepreneurs, which contribute to economic growth, development of innovations, development and coordination of activities of entrepreneurs in various industries. Through the developed network of entrepreneurial committees at the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry systematic and effective work is carried out in the direction of improvement of business conditions, in particular: participation in the development of state target programs; preparation of proposals on formation and changes in the state economic, tax and customs policy, on issues of foreign economic cooperation and improvement of general business conditions; discussion of projects of normative legal acts on business issues by representatives of business circles; formation and reporting to the authorities of current business problems and proposals for their solution.

Conclusions. In the context of business liberalization, chambers of commerce and industry are not directly involved in the creation of laws and regulations, but their organized lobbying can be effective in influencing regulators and legislators. The functional possibilities of the Chambers of Commerce and Industry with regard to the liberalization of business are: participation of the representatives of the Chamber of Commerce and Industry in the composition of committees, commissions under the authorities; participation in the preparation of laws and regulations; analysis of legislation and organization of monitoring of its observance; protection of the rights and interests of business.

Keywords: non-governmental organisation; the system of Chambers of Commerce and Industry of Ukraine; liberalization; business; entrepreneurship.

JEL Classification: L31; L51..

Постановка проблеми. З метою розвитку та відновлення української економіки важливим на сьогодні є зменшення надмірного впливу державної влади на діяльність суб'єктів господарювання, в тому числі зниження податкового навантаження та

розширення прав і свобод економічних дій підприємців. Власне лібералізація підприємницької діяльності не передбачає повне нівелювання державного регулювання економіки, а здійснюється задля покращення умов, процедур ведення бізнесу,

¹Стаття надійшла до редакції: 21.02.2024

Received: 21 February 2024

зміни, удосконалення законодавства, забезпечення прозорого регуляторного середовища тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні та практичні аспекти лібералізації підприємництва досліджували у своїх наукових роботах багато науковців, в тому числі слід відзначити праці: І. Л. Сазонець, Н. А. Сіпайло, які досліджували рівні та напрями лібералізації підприємницької діяльності в Україні [1]; І. Л. Сазонець, А. С. Саленко, в роботі яких висвітлено інституційні основи державної підтримки лібералізації підприємництва [2]; О. М. Сазонець та Н. В. Куряча досліджували лібералізацію підприємницької діяльності в контексті вдосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні [3]; Т. Л. Томнюк здійснив дослідження лібералізації податкової системи України та визначив напрями податкових трансформацій для стимулювання економічного зростання [4]; Л. Г. Сіпайло, Н. А. Сіпайло, які досліджували аспект лібералізації інноваційного підприємництва в Україні [5]; О. О. Кожемяченко, яка у своїй праці висвітлювала аспект організаційно-правового забезпечення лібералізації підприємницької діяльності [6]; Д. В. Ляпін, який розглядав взаємозв'язок лібералізації економіки та розвитку малого підприємництва в Україні [7].

Разом з тим, на сьогодні недостатньо вивченим залишається питання практичної участі неурядового сектору, зокрема системи Торгово-промислових палат у лібералізації підприємницької діяльності.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є аналіз діяльності системи ТПП України в контексті лібералізації підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зі стрімким розвитком світової економіки та економічних відносин, функціональна спроможність неурядових організацій підтримки бізнесу набуває все більших масштабів та можливостей впливу на підвищення конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва. Такі незалежні організації відіграють важливу роль у досягненні успіху підприємств у країнах, що розвиваються, адже реалізують захист інтересів суб'єктів господарювання у взаємодії з владою, проводять активну діяльність в напрямі лібералізації підприємницької діяльності, надають широкий спектр професійних послуг, в тому числі експертних, як членам так і всій бізнес-спільноті країни.

Однією з ключових неурядових організацій підтримки бізнесу в Україні є система Торгово-промислових палат. ТПП України є недержавною неприбутковою самоврядною організацією, що працює на добровільних засадах й об'єднує юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців та їх об'єднання. Нормативно-правовою базою, яка визначає діяльність ТПП України є:

1. Закон України «Про торгово-промислові палати України» від 02.12.1997 № 671/97-ВР [8];

2. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24.02.1994 № 4002-XII [9];

3. Постанова КМУ «Про підтримку діяльності торгово-промислових палат» від 01.04.1999 № 529 [10];

4. Розпорядження КМУ «Про надання Торгово-промисловій палаті України повноважень виступати гарантуючою організацією, що видає в Україні книжки (карнети) А.Т.А.» від 31.12.2004 № 988-р. [11].

Метою діяльності ТПП України є розвинений і конкурентоспроможний на світових ринках український бізнес [12]. Мета окреслює зосередження уваги роботи системи Торгово-промислових палат на стимулюванні розвитку бізнесу, зокрема зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

Організаційна структура ТПП України побудована таким чином, щоб ефективно обслуговувати потреби та інтереси усього бізнес-товариства (рис. 1).

ТПП України має своїх 70 представників у 56 країнах світу, підписано 174 міжнародних угоди про співпрацю з іноземними партнерськими організаціями. Виступає засновником і координатором 45 двосторонніх ділових рад. На базі ТПП України діють Міжнародний комерційний арбітражний суд, що отримав широке визнання у світі, Морська арбітражна комісія, Третейський арбітражний суд [12].

Регіональні ТПП слугують динамічними центрами, які об'єднують підприємства та усіх зацікавлених сторін у певному географічному регіоні. Їхня місія полягає в просуванні інтересів бізнесу та покращенні загального бізнес-середовища, що зрештою сприяє економічному процвітанню регіону та держави.

Регіональні ТПП, як правило, мають відділення (представництва) в регіоні. Для прикладу, у Волинській ТПП центральний офіс знаходиться у місті Луцьк, відділення також функціонують у місті Нововолинськ, Володимир, Ковель, митний пункт пропуску «Ягодин-Дорогуськ» та село Струмівка (митний пост «Луцьк» Волинської митниці ДФС). Такі відділи на місцях забезпечують комфортність, оперативність взаємодії із суб'єктами господарювання при отриманні необхідних послуг. Відділи при пунктах пропуску, митних постах, забезпечують потреби та підтримку зовнішньоекономічної діяльності бізнесу.

Торгово-промислова палата України працює за членською моделлю. Членська спільнота Системи ТПП України за період 2019-2022 рр. налічує понад 7 тис. членів, з них 85 % складає малий та середній бізнес, який найбільше потребує захисту та допомоги в його розвитку, 15 % – великі компанії.

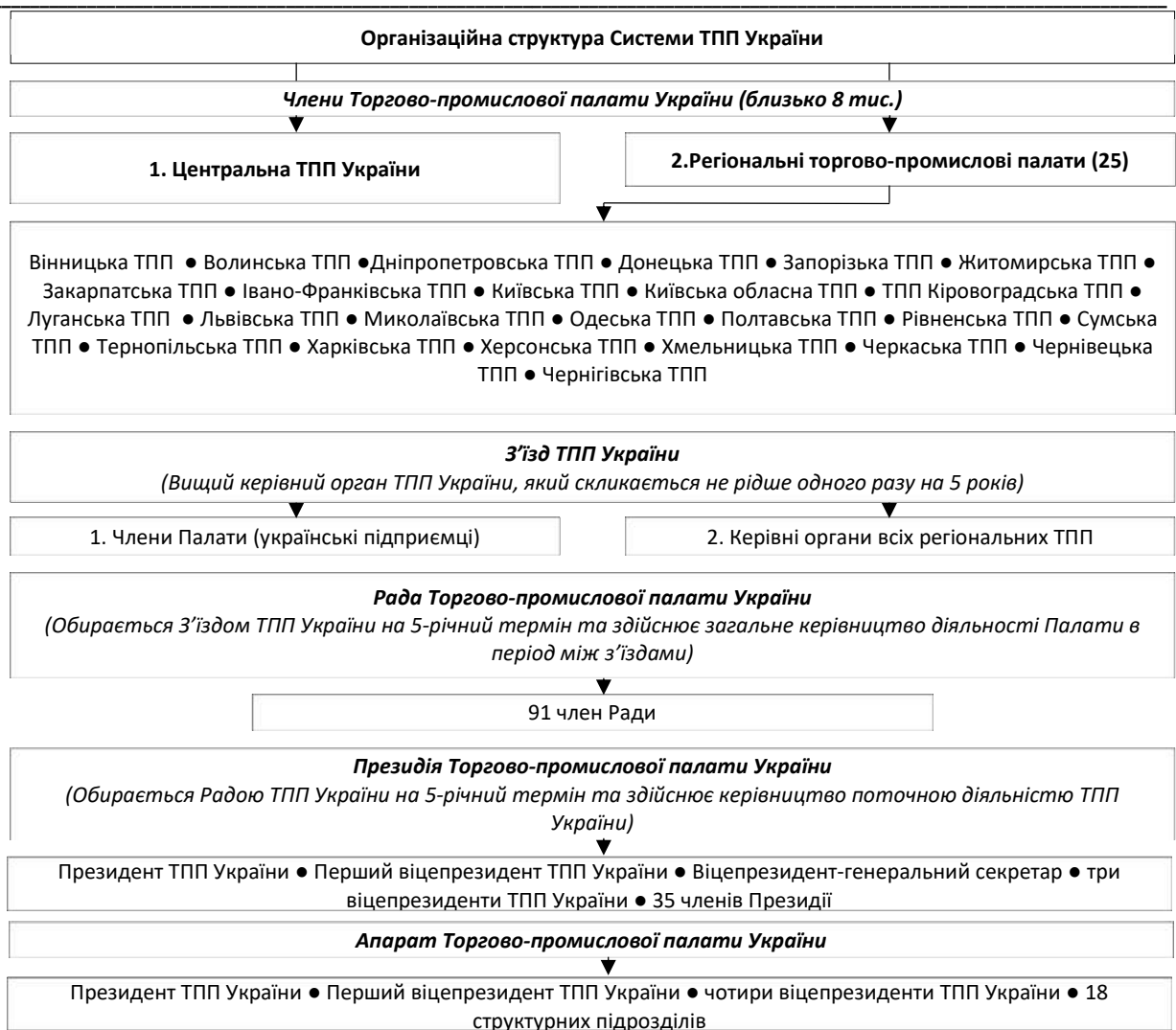

Рисунок 1 – Організаційна структура системи ТПП України

Джерело: сформовано автором на основі даних ТПП України

Членство в ТПП України – це можливість для підприємств, фізичних осіб - підприємців, а також бізнес-асоціацій стати частиною динамічної та впливової мережі, яка покликана сприяти економічному зростанню та розвитку в Україні. Суб'єкти господарювання можуть бути членами кількох регіональних ТПП, при цьому сплачують членські внески у відповідні палати. Розглянемо динаміку кількості членів за окремими регіональними ТПП на рисунку 2.

До найбільших регіональних членських спільнот належать Київська ТПП, Дніпропетровська ТПП, які мають понад 1000 членів, далі йдуть Запорізька ТПП, Донецька ТПП, Львівська ТПП та Харківська ТПП (від 300 до 518 членів). Відповідно загальний обсяг членських внесків у цих областях також є найбільшим.

Члени регіональних ТПП є членами ТПП України. Суб'єкти господарювання сплачують членські внески,

одноразово вступні та щорічні. За останні роки спостерігається тенденція до зменшення кількості членів ТПП України. В більшій мірі це пояснюється кризовими явищами в країні, зокрема – спалахом пандемії Covid-19 у 2019-2020 роках, а також повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну у 2022 році, що спричинило закриття багатьох підприємств та фізичне знищення низки суб'єктів господарювання. Частина організацій вийшли із системи ТПП за власним бажанням, частина були виключені за несплату внесків. Спад чисельності членської спільноти зумовив, відповідно, тенденцію зменшення членських надходжень. Причиною різкого спаду у 2022 році є тимчасове припинення діяльності двох регіональних палат (Луганської та Херсонської) адже регіони, що обслуговують дані ТПП, перебувають в окупації.

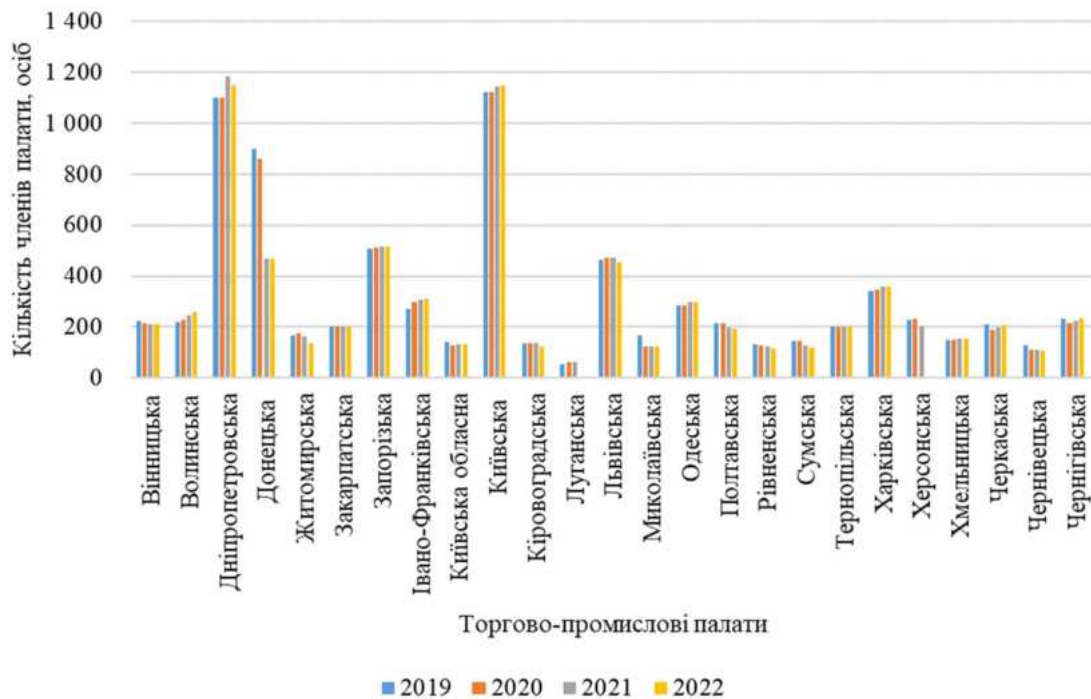

Рисунок 2 – Кількість членів регіональних ТПП в динаміці (2019-2022)

Джерело: сформовано автором на основі даних ТПП України

Однією з ключових функціональних можливостей Торгово-промислових палат є захист інтересів своїх членів та національного бізнесу в цілому. ТПП створюються для представлення колективних інтересів бізнесу. Діяльність палат передбачає взаємодію з представниками уряду, законодавцями та регуляторними органами для формування законодавчого та регуляторного ландшафту таким чином, щоб принести максимальну користь членам і бізнесу в цілому. Ефективно відстоюючи інтереси, допомагаючи вирішенню проблем членів, палати сприяють розвитку сприятливого ділового середовища, економічному процвітання держави на глобальному ринку.

Виконання таких завдань обумовлює роль ТПП як посередника між владою та бізнесом і передбачає опрацювання численних пропозицій бізнесу для їх розгляду відповідними органами державної влади, долучення до вирішення широкого кола питань з метою усунення різноманітних перешкод для ведення бізнесу в країні. При Торгово-промисловій палаті України, а також при регіональних палатах функціонують різні галузеві комітети підприємців, які сприяють економічному зростанню, інноваціям, розвитку та координації діяльності підприємців у різних галузях.

Комітети підприємців при Торгово-промисловій палаті України є постійно діючими консультативно-дорадчими органами, утвореними з числа членів Палати та залучених суб'єктів – провідних спеціалістів (в першу чергу, науково-дослідних та проектних організацій), підприємців-фахівців, що працюють у різних сферах господарської діяльності, закладів вищої освіти, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

У своїй діяльності Комітети підприємців при ТПП України керуються чинним законодавством України, статутом Торгово-промислової палати України, затвердженими рішеннями керівних органів Палати та Положенням про комітет підприємців при Торгово-промисловій палаті України [12].

Станом на 2024 рік на базі ТПП України діє 20 комітетів (рис. 3).

Кожен комітет зосереджується на певній галузі (Комітет з питань охорони здоров'я та фармації, Комітет підприємців у сфері енергоефективності тощо) або охоплює більш загальні питання, що стосуються усіх галузей, наприклад Комітет з питань розвитку економічної конкуренції. Комітети є своєрідним майданчиком для спілкування, обміну знаннями та співпраці між підприємствами в цих секторах.

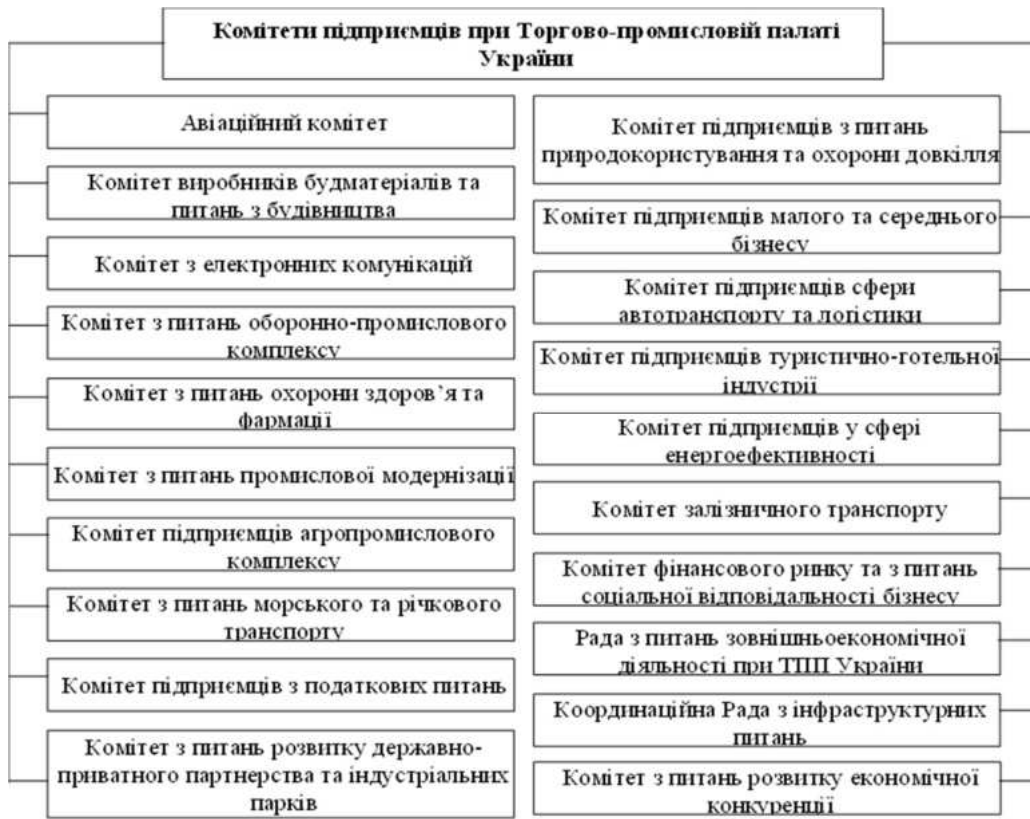

Рисунок 3 – Комітети підприємців при Торгово-промисловій палаті України

Джерело: сформовано автором на основі даних ТПП України

Основною метою комітетів є сприяння та захист інтересів бізнес-спільноти в межах їх конкретного сектора шляхом участі в заходах, пов'язаних із лібералізацією державної політики. Власне, комітети лобіюють законодавчі зміни, обґрунтовують

доцільність реформ та представляють до органів влади пропозиції, громадське бачення щодо врегулювання важливих економічних питань. На рис. 4 зображено механізм взаємодії бізнесу та влади через Комітети підприємців при ТПП України.

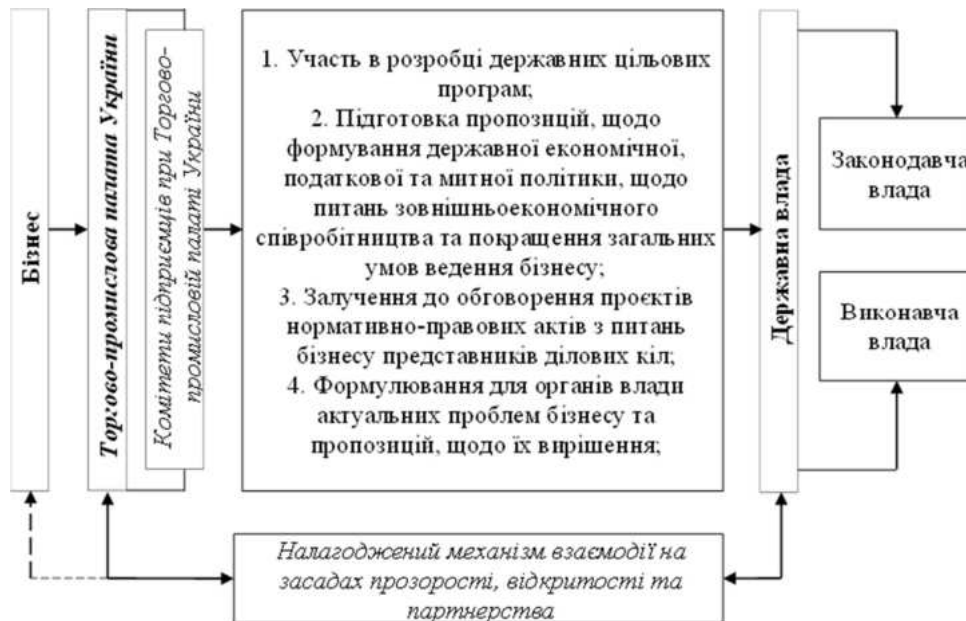

Рисунок 4 – Механізм взаємодії бізнесу та влади через Комітети підприємців при ТПП України

Джерело: сформовано автором

Галузеві комітети сприяють також міжнародній співпраці та торговим відносинам. Вони можуть брати участь у просуванні експорту, стимулюванні залучення іноземних інвестицій, а також у просуванні досвіду іноземних компаній та фахівців у тій чи іншій галузі. Так, у травні 2021 року ТПП України спільно з Посольством Франції в Україні, Асоціацією крафтових виноробів Причорномор'я, Вищою національною школою Бордо та іншими було проведено форум для виноробів Півдня України, де французькі спеціалісти ділились власним досвідом організації галузі, її комерціалізації, вимог щодо якості тощо.

Таким чином, одним із аспектів функціонування галузевих комітетів є те, що вони служать якісними платформами для обміну інформацією, адже досить часто організують різні інформаційні онлайн- та

офлайн заходи, зокрема – конференції, вебінари, круглі столи, форуми, онлайн презентації, публічні дискусії, тощо з метою поширення знань про галузеві тенденції, передовий досвід і нові можливості, на які досить часто запрошують представників влади (зокрема міністрів та представників міністерств), провідних фахівців та спеціалістів. Так, у вересні 2021 року Палатою було проведено партнерську зустріч Міністерства фінансів України та бізнесу щодо презентації основних положень проекту Порядку встановлення відповідності умов контрольованих операцій із сировинними товарами.

На рисунку 5 зображено чисельність галузевих комітетів підприємців у системі ТПП в Україні, а також результати їх діяльності.

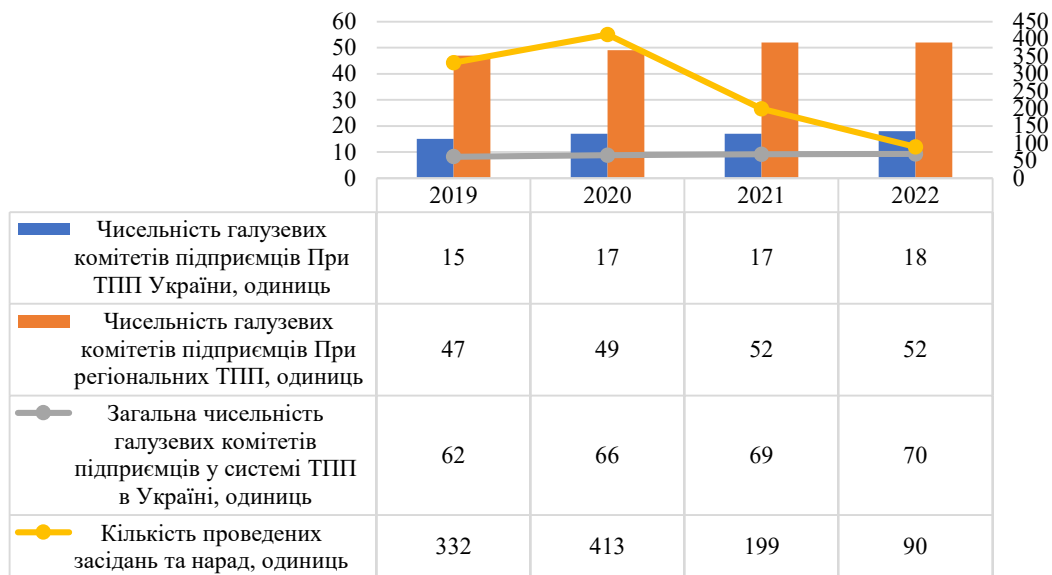

Рисунок 5 – Чисельність галузевих комітетів підприємців у системі ТПП в Україні та результати їх діяльності

Джерело: сформовано автором на основі даних ТПП України

Для обговорення широкого кола тем і проблем комітети скликають засідання, на яких збираються члени комітету, представники різних підприємств певної галузі чи сектора. Ці обговорення спрямовані на вирішення проблем і можливостей у відповідних галузях, а також на підтримку політики, яка сприяє зростанню та розвитку цих галузей.

Засідання зазвичай проводяться комітетами окремо для обговорення питань певної галузі, проте є і спільні засідання, де участь можуть брати декілька комітетів, на яких висуюються більш глобальні проблеми та обговорюються питання, що стосуються кількох галузей, наприклад – спільне засідання комітетів на тему «Активізація інвестицій у виробничу діяльність: що потрібно підприємцям від держави», учасниками якого були 3 комітети ТПП України, а саме: Комітет з питань промислової модернізації; Комітет з питань розвитку державно-

приватного партнерства та індустріальних парків; Комітет підприємців з податкових питань.

З рисунку 5 бачимо, що протягом 2019-2022 років спостерігається зростання загальної чисельності галузевих комітетів підприємців у системі ТПП в Україні, що є позитивною тенденцією. Так, у 2019 році система ТПП налічувала 62 комітети, проте вже у 2022 році їх число зросло до 70. Деяко іншою є ситуація з кількістю проведених засідань протягом аналізованого періоду. Так, у 2020 році попри спалах епідемії COVID-19 вона зросла на 24,4 % (413 проведених засідань комітетів системи ТПП у 2020 році), не зважаючи на виключення можливості проведення засідань з безпосередньою участю членів та інших осіб, комітети успішно проводили онлайн-зустрічі, де на порядку денному обговорювались важливі питання. У 2021 році відбувся різкий спад кількості проведених засідань,

зокрема проведено лише 199 засідань, а у 2022 році, внаслідок повномасштабного вторгнення, комітети змогли провести лише 90 галузевих засідань.

Таким чином, галузеві комітети ТПП України є важливими центрами для підприємців і бізнесу, щоб співпрацювати, ділитися знаннями, відстоювати свої інтереси та сприяти зростанню й інноваціям у відповідних галузях.

Висновки. Членство в Торгово-промисловій палаті України дає цінну можливість для компаній і професіоналів підключитися до великої мережі, отримати доступ до основних ресурсів й активно сприяти економічному розвитку України, одночасно користуючись адвокацією, підтримкою та досвідом системи ТПП України, яка успішно поєднує у своїй діяльності традиції та інновації.

У контексті лібералізації підприємницької діяльності, слід відзначити, що торгово-промислові палати не беруть безпосередньої участі у створенні законів чи нормативних актів, але їхні організовані зусилля лобювання можуть бути ефективними для впливу на регулятори та законодавців.

Функціональними можливостями торгово-промислових палат щодо лібералізації підприємництва є: участь представників ТПП у складі комітетів, комісій при органах влади; залучення до підготовки законів та нормативних актів; аналіз законодавства та організація контролю за його дотриманням; захист прав і інтересів бізнесу.

Через розвинену мережу комітетів підприємців при ТПП України реалізується системна ефективна робота в напрямі покращення умов підприємництва, зокрема: участь в розробці державних цільових програм; підготовка пропозицій щодо формування та зміни державної економічної, податкової та митної політики щодо питань зовнішньоекономічного співробітництва та покращення загальних умов ведення бізнесу; обговорення проєктів нормативно-правових актів з питань бізнесу представників ділових кіл; формування та донесення до органів влади актуальних проблем бізнесу та пропозицій щодо їх вирішення.

Література:

1. Сазонець І. Л., Сіпайло Н. А. Напрями лібералізації підприємницької діяльності в Україні. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. Випуск 1(73) 2016. Серія «Економіка». С. 127-134.
2. Сазонець І. Л., Саленко А. С. Інституційні основи державної підтримки лібералізації підприємницької діяльності. *Економіка та держава*. № 1. 2019. С. 23-26.
3. Сазонець О. М., Куряча Н. В. Напрями лібералізації підприємницької діяльності в Україні в контексті вдосконалення системи пенсійного забезпечення. *Проблеми економіки*. №4. 2015. С. 164-169.
4. Томнюк Т. Л. Лібералізація податкової системи України: тенденції та перспективи реалізації. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 7. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1272>.
5. Сіпайло Л.Г., Сіпайло Н.А. Організаційно-економічні засади лібералізації інноваційного підприємництва: Монографія. Рівне: НУВГП, 2018. 126 с.
6. Кожемяченко О. Т. Організаційно-правове забезпечення лібералізації підприємницької діяльності. *Економічний вісник Національного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2013. № 10. С. 23–27.
7. Ляпін Д. Лібералізація економіки та розвиток малого підприємництва в Україні. *Вісник КНТУ* : зб. наук. праць. 2009. № 5. С. 66–74.
8. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР; станом на 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%92%D0%A0#Text>.
9. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994 № 4002-XII; станом на 15.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>.
10. Про підтримку діяльності торгово-промислових палат: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.1999 № 529. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/529-99-%D0%BF#Text>.
11. Про надання Торгово-промисловій палаті України повноважень виступати гарантуючою організацією, що видає в Україні книжки (карнети) А.Т.А.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.12.2004 № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2004-%D1%80#Text>.
12. Офіційний сайт Торгово-промислової палати України. 2024. URL: <https://ucci.org.ua/membership-in-the-ucci>.

References:

1. Sazonets' I.L., Sipaylo N.A. (2016) Napryamy liberalizatsiyi pidpryyemnyts'koyi diyal'nosti v Ukrayini. [Directions of liberalization of entrepreneurial activity in Ukraine]. *Visnyk Natsional'noho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannya - Bulletin of the National University of Water Management and Nature Management*, 1(73), 127-134 [in Ukrainian].
2. Sazonets' I.L., Salenko A.S. (2019). Institutional foundations of state support for the liberalization of business activity. *Economy and the state*, 1, 23-26.
3. Sazonets' O. M., Kuryacha N. V. (2015). Directions of liberalization of entrepreneurial activity in Ukraine in the context of improving the pension system. *Problems of the economy*, 4, 164-169.
4. Tomniuk, T. L. (2018). Liberalization of the ukrainian tax system: trends and prospects of implementation. *Public administration: improvement and development*, vol. 7. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1272>.
5. Sipaylo, L.H., Sipaylo, N.A. (2018). Orhanizatsiyno-ekonomichni zasady liberalizatsiyi innovatsiynoho pidpryyemnytstva: Monohrafiya. Rivne: NUVHP.

6. Kozhemyachenko, O. O. (2013). Organizational and legal support for the liberalization of entrepreneurial activity. *Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"*, 10, 23–27.
  7. Liapin, D. (2009), Liberalization of the economy and development of small business in Ukraine, *Visnyk KNTU*, 5, 66-74.
  8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). *About Chambers of Commerce and Industry in Ukraine*. № 671/97-VR. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%92%D0%A0#Text>
  9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2021). *On international commercial arbitration*. № 4002-XI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4002-12#Text>
  10. Cabinet of Ministers of Ukraine (1999). *On supporting the activities of chambers of commerce and industry*. № 529. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/529-99-%D0%BF#Text>.
  11. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2004). *On granting the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine the authority to act as a guaranteeing organization that issues ATA books (carnets) in Ukraine*. № 988-p. ULR: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2004-%D1%80#Text>
  12. Chamber of Commerce and Industry of Ukraine. (2024). Official site <https://ucci.org.ua/membership-in-the-ucci>.
-

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License